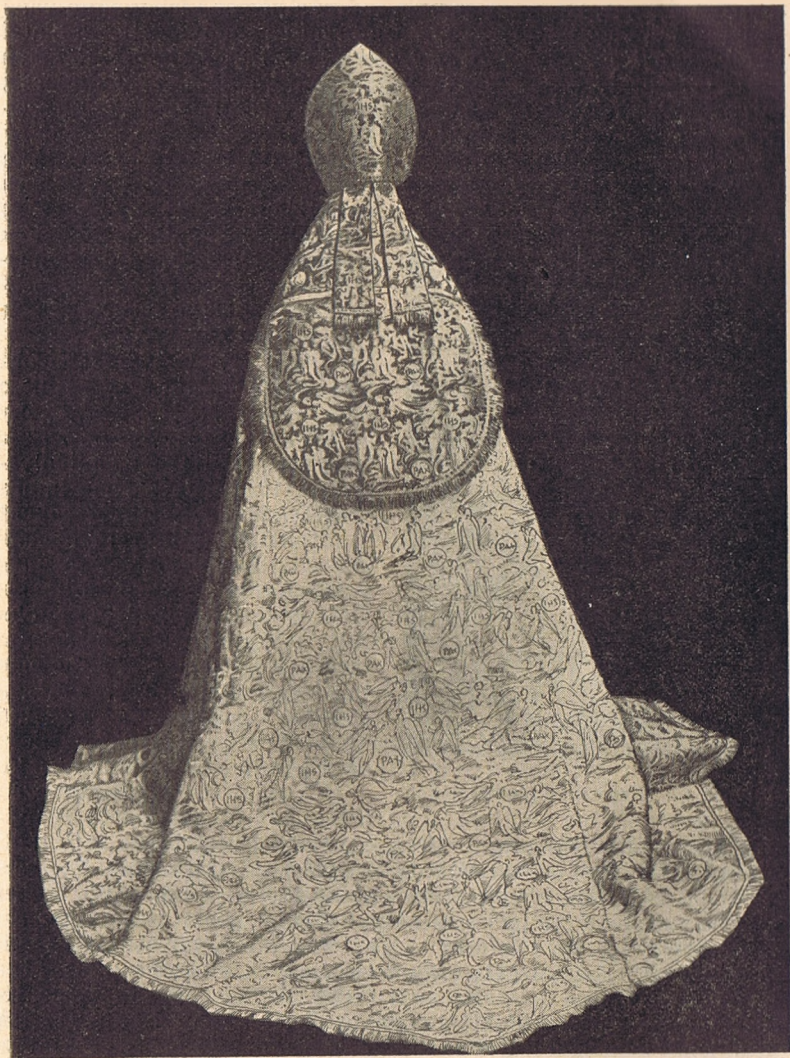

A MODERN EGYHÁZMŰVÉSZET ÉS A SZENTATYA LEGÚJABB EGYHÁZMŰVÉ- SZETI RENDELKEZÉSEI.

Irta: *Gerevich Tibor* egyetemi tanár, az esztergomi Keresztény Múzeum igazgatója.

AZ EGYHÁZ tanításának és hatásának kezdettől egyik főszöke a művészet. A kereszténység első századaiban, midőn a hívők hitüket csak titokban vallhatták, a katakombák falképei voltak a néma hitvallás, ezek magyarázták Nagy Konstantin koráig a némaságra ítélt ajkak helyett Krisztus vallásának tétéleit és tanításait. A középkorban és a reneszánsz korában az Egyház legtisztább ihletű harsonásai a művészek, az Egyház dicsőségének és hatalmának legragyogóbb és legmeggyőzőbb hirdetői a műrecek. Midőn az ellenreformáció korában az Egyház hűtlenné vált fia ellen harcot kénytelen viselni, a szószékkel egyenértékű fegyvert szolgáltatott neki az egyházművészet, melyet a tridenti zsinat határozatai névszerint is fegyverbe szőlítottak. S midőn az Egyház a világháború utáni tépett emberiséget ki akarja vezetni a káoszól, újra magasra emeli a művészet zászlaját, újra segítségül hívja a művészetben rejlő szuggeráló erőt, újra szorosra fűzi a vallás és a művészet kapcsolatát. XI. Pius pápa Őszentségének egész sor újabb rendelkezése fejezi ki ezt a törekvést.

Eredetileg minden művészet az Egyház szolgálatában állott s a protestáns államokban a reformáció befogadása után a XVI. században, a katolikus államokban pedig a francia forradalom következményeként tulajdonképen csak a XIX. században váltak el egymástól. A keresztény éra művészetének legnagyobb művészei, egy Rafael, egy Michelangelo, egy Rubens voltak egyházművészek. Az egyházművészet fogalmát régebben nem kellett külön felállítani, csak amióta az Egyház megszűnt a művészet főinspirátorának lenni. Az egész XIX. században alig volt eleven, modern egyházművészet. A század első fele historizáló, művészetét történelmi elmélkedés, egyházművészetének valami archeológiai íze volt. A század materialista második felében még ez az «archeológiai» egyházművészet is légüres térben mozgott; ennek a korszaknak nagy vezető művészei — elsősorban franciák, mint

A Szentatya ornátusa a Szentkapu bezárásakor. Készítette Guido Ravasi.

Courbet, Manet, Degas, Renoir s épúgy a német Liebermann vagy a spanyol Zuloaga — és ennek a korszaknak művészeti áramlatai távol állottak az Egyháztól és a keresztény inspirációtól; voltaképp csak egy igazi nagy egyházművésze volt: a magyar Munkácsy, kit, bár Párisban élt, Párisnak a kereszténységtől ekkor idegen szellemisége nem vetköztetett ki valójából.

Az egyházművészet e sivár korszakában is festettek vallásos tárgyú képeket és faragtak ilyen szobrokat, de ez nem volt igazi

egyházművészet, melyet nem a tárgy, hanem a hit inspirációja avat valóban azzá. E kor egyházművészei jórészt hit és meggyőződés nélkül ismételték a régi sablonokat.

Igazi egyházművészet azóta van újra, mióta a korszellem újra közeledett a keresztény eszméhez és az Egyházhoz. Ez a folyamat, lelki és szellemi folyamat ép Franciaországban indult meg legelőször, ellenhatásaként a katolikusok ottani elnyomásának s az irodalomban és a művészetben oly szellemi atmoszférát hozott létre, mely kedvezett a katolikus eszmének, s melyben egy széles — s ragyogó tehetségeivel ma már az élen haladó — katolikus irodalmi áramlat és egy pompás, modern egyházművészet alakulhatott ki.

A modern egyházművészeti törekvések Belgiumot és Német-

országot is mihamar meghódították, valami Ausztriában is történt, elsősorban a bécsi eucharisztikus kongresszus hatása alatt. Magyarországon is korán jelentkeztek, első apostoluk a boldogult Fieber Henrik volt. Ez a mozgalom minálunk első fázisában csak az egyházi iparművészetet újította meg — s e téren a magyar liturgikus művészet ma Európában kétségkívül első helyen áll — a *grand art*-t, a festészetet és a szobrászatot nem tudta magával ragadni s jelentékenyebben máig sem hódította meg, pedig ép a figurális művészetek által lehet lelkileg a legjobban hatni. Ezt a hiányt érezzük, segíteni is akarunk rajta. Ezért hirdettünk az őszi egyházművészeti kiállításon a Csernoch-díjjal festészeti pályázatot, mely biztató eredménnyel zárult főként két szempontból: megmutatta a fiatalság-

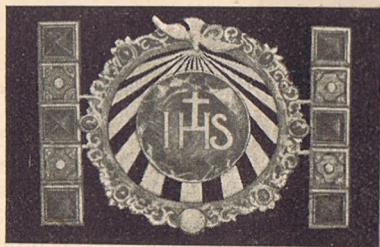
Részletrajz a Szentatya pluvialéjából.

nak az újfestőgeneráció érdeklődését a vallásos festészet iránt s oly műveket hozott létre, melyek — ha formailag talán nem is voltak remekművek — a vallásos átélés és a témával való együttérzés közzvetlen melegségét sugározták.

Olaszországban, a régi vallásos művészet klasszikus hazájában mozdult ki az egyházművészet legkésőbb avatagságából, aminek főoka kétségkívül a nagy művészeti mult igéző hatása, mely alól nehéz volt felszabadulni. Kétségtelen az is, hogy a legutóbbi években beköszöntött friss föllendülésnek egyik főmegindítója XI. Pius Őszentségének a modern egyházművészet iránti érdeklődése volt és az az ősztönzés, melyet az egyházművészet fejlesztését célzó rendelkezési tartalmaznak.

XI. Pius maga is szakszerűen foglalkozott az egyházművészettel. Aki annyira szereti a természetet, aki oly fáradhatatlan turista volt, a művészet iránt sem maradhatott érzéketlen. Mint a milánói Ambrosiana-könyvtár prefektusa munkatársa volt a «Rassegna d'Arte» c. művészeti folyóiratnak s mint Milánó érseke, az első olasz egyházművészeti kiállítását kezdeményezte. Nem a véletlen műve, hogy az ő nevéhez és az ő uralkodásának emlékezetes aktusához fűződik a modern olasz liturgikus művészet egyik legpompásabb műve, az a ragyogó ezüstszálakból szőtt hatalmas pluviale és aranybrokát mitra, melyet számára a kitünő comoi művészgyáros, Guido Ravasi készített s melyet a Szentkapu bezárásakor viselt először.

Az egyházművészet ápolásának és az egyházi műemlékek gondozásának valóságos kánonja a Szentatya azon körrendelete, melyet Gasparri kardinális, pápai államtitkár útján 1924 szept. 1-iki kelettel 34.215. sz. a. az olasz megyéspüspökökhöz intézett s mely utóbb, a nunciaturák útján, sugalmazásként a többi országok egyházi főhatóságainak is megküldetett. Ez a rendelet nemcsak gyakorlati utasításokat tartalmaz, hanem szinte kodifikálja az egyházművészet terén a Szentszék hivatalos felfogását. Szerves része egy nagyszabású programnak és láncszeme a Szentatya hasonló irányú korábbi intézkedéseinek. Mint egykori könyvtárosnak, e téren első gondja volt az egyházi tulajdonban lévő kódexeknek, inkunabulumoknak, műbecsü nyomtatványoknak és okmányoknak megőrzését és helyes kezelését biztosítani. Majd elrendelte a szemináriumok-

A Szentatya pluvialéjának mellcsatja. Készítette Alfredo Ravasco.

ban a keresztény művészet történetének rendszeres tanítását s annak magasabb tudományos művelésére Rómában, a Vatikánnal kapcsolatban Keresztény Régészeti Intézetet létesített.

A legutóbbi körrendelet, bevezetésében gyönyörűen jellemzi az egyházművészetet. «Az Egyház természetfölötti életének — mondja — mintegy külső köntöse és anyagi nyoma az egyházi műkincs: egyházi épületek, liturgikus eszközök, kelyhek és ereklyetartók, szertartási öltönyök, képek. Ebbe az anyagi fölszerelésbe az Egyház mintegy belesugározta a saját szellemi szépségének visszfényét.» Elrendeli egyházmegyénként helyi egyházművészeti bizottságok létesítését s Rómában, a pápai államtitkárság mellett egész Olaszországra kiterjedő hatáskörrel Központi Egyházművészeti Bizottságot állít fel, melynek kebelében egy külön végrehajtóbizottság működik. E bizottságok ügyelnek az egyházi műemlékek jókarban tartására, amely célból mint első feladatot az összes ingó és ingatlan egyházi műemlékeknek, a rendelethez mellékelt minta-sémák szerinti leltározását rendeli el. E bizottságok előzetes írásbeli jóváhagyása szükséges minden új építkezéshez vagy templomi díszítéshez, bármely egyházművészeti tárgy rendeléséhez, vásárlásához vagy átalakításához. A rendelet pontokba foglalva alapelveket állít fel a modern egyházművészet részére. Ekként szólnak: Az új egyházművészeti alkotások simuljanak a liturgiához és összhangban álljanak a meglévő környezettel; idomulhatnak a helyi vonásokhoz, sőt azokból meríthetnek. Az Úr házában nincs ép szüksége gazdagságra és pompára, sőt nem ellenkezik vele a mérséklet és a tisztaság szegénység sem. Miértis ha nem állnak rendelkezésre nagy anyagi eszközök, jobb kevéssel beérni: az egész templom helyett inkább egy részének, kápolnának vagy szentélynek díszítésére kell szorítkozni; s ha nem tellik az oltár gazdag és változatos fölszerelésére, meg kell elégedni a szükségessel, de ez jól legyen választva, nemes és tartós anyagból készüljön. Szem előtt tartandó, hogy a szépségnek társa az egyszerűség és az őszinteség; tehát kerülni kell az üres pompát és a hamis, utánzott tárgyakat. A templom és az oltár méltósága azt kívánja, hogy kiküszöböltessenek az ályanyagból készült díszítések (mint papír- vagy pléhvirágok és pálmák); az alamiznaperselyeket megfelelő helyen, tartózkodó módon helyezték el; az oltárkép alatti kisebb képeket csak nagyon korlátozottan kell alkalmazni és fokozatosan ki kell küszöbölni az olajnyomatokat és a tarka, színes szobrokat; a templomok, oltárok vagy akár egyes képek és szobrok alkalmi feldíszítésében és a villanynak akár kivilágítás, akár nagyobb díszesség céljából való alkalmazásában óvatosan és mérséklettel kell eljárni.

A rendelet előírja az egyházi művészet fejlesztésére szolgáló eszközöket is. Elrendeli a papnöveldekben a művészettörténet tanítását és megszabja annak módszerét: szemléltetéssel, vetített képek-

kel, reprodukciókkal; az oktatást hasznos kiegészíteni a műkincsek megőrzésére, jókarbantartására és restaurálására vonatkozó ismeretekkel. Az ifjú seminaristák művészeti ismereteinek és műizlésének fejlesztése céljából a szemináriumi helyiségekben (különösen a tantermekben, folyosókon, parlatoriumokban) üdvös műdarabokat vagy legalább ilyenek reprodukcióit (fényképben vagy metszetben) kiállítani s ugyanezt ajánlja a kanonoki és plébániai házaknak. Ajánlja egyházművészeti és műbaráti egyesületek alakítását, melyek hozzájárulhatnak az Egyház műkincsi vagyonának gyarapításához is.

Ezek az elvek és szempontok nemcsak kifejezik az Egyház felfogását és megfelelnek szükségleteinek, hanem teljesen földik a legkorszerűbb művészeti esztétika követelményeit. Tisztán művészi szempontból is tökéletesek s egybeesnek a szó igazi értelmében vett modern művészeti törekvésekkel. Ami természetes, hiszen a pápai rendelet világosan kimondja a liturgikus és a művészi szempontok összehangolásának elvét. Az Egyház mindig ezt az álláspontot foglalta el s az egyházművészet legszébb korszakaiban korszerű és modern volt. A Rafael korában nem utánozta Giottót, s a barokk korszakban szakított a modoros Rafael-utánczókkal. Az egyházművészet őszinte és Isten dicsőítéséhez méltó csak akkor lehet, ha áhitata a maga korának nyelvén s nem a multtól kölcsönkért, idegen, ósdian affektált nyelven szólal meg. Ha imádkozunk is, a magunk nyelvén s nem a Halotti Beszéd nyelvén beszélünk. A modernség azonban nem azonos bizonyos izlésbeli elferdülésekkel és rikoltó túlzásokkal, melyek a földült emberiség vívódó lelkében, párhuzamosan más szellemi megnyilatkozásokkal jelentkeztek, s melyeken már a laikus művészet is túltette magát. Ezeknek a kísér-

A Szentatya mitréja a Szentkapu bezárásánál.

letezéseknek kétségkívül volt jelentőségük a modern művészet kialakulásában, elsősorban az, hogy szakítottak — igaz : nyers, erőszakos módon — egy materialista kor esztétikájával, mely a *l'art pour l'art* jellegével számúzta a művészetből a gondolatot és a lelki kifejezést. Erőszakosan betörték egy oly terem ablakát, melynek levegője már fullasztó volt. A templom azonban nem lehet ily akcióknak és ily kísérletezéseknek színhelye, oda a modern törekvések is csak tisztán leszűrve hatolhatnak be. Amint a hívő zaklatott lelkét megnyugtatni megy oda, úgy a művészet belső harcai-
nak is el kell benne simulniok és le kell higgadniok.

A Szentatya rendelete fényt gyújt a homályos utakon. Bevilágítja az útirányt, melyet az egyházművészetnek követnie kell. Hatását érzik és fogják érezni nemcsak Olaszországban, melynek a rendelet elsősorban szól, hanem a világ minden részén, hol katolikus templomok vannak és katolikus művészek alkotnak. Követni fogják előírásait, bölcs tanácsait, az eszközöket, melyeket az egyházművészet fejlesztésére megjelölt. Nagyobb visszhangot sehol sem kelthet, mint hazánkban, mely termékeny talaja az egyházművészetnek. A bíboros hercegprímás, aki maga is kiváló és bőkezű műbarát, máris megtette a kezdeményező lépést, hogy a római egyházművészeti bizottság mintájára nálunk is létesüljön hasonló szerv, amely hathatósan fogja majd össze a hazai egyházművészeti törekvéseket, tartja számon egyházi műemlékeinket és műkincseinket s amely propagandájával bizonyára még kedvezőbb légkört, még melegebb klímát teremt az egyházművészet virágzására.

